

Література

1. Петренко О. Б. Моральний аспект формування гендерної самосвідомості школярів. *Нова педагогічна думка*. 2006. № 1. С. 31–35.

УМОВИ СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ РІЗНОЇ СТАТІ

Оксана ЛІСОВЕЦЬ

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
ksuvik2@gmail.com

Важливим фактором виховання самостійності дитини є врахування її статевих особливостей, а тому статевою ролі відмінності у поведінці дівчаток і хлопчиків є важливими чинниками створення розвивального середовища, сприятливого для виховання їх самостійності.

Проаналізувавши наукові дослідження, присвячені висвітленню гендерних аспектів виховання дітей дошкільного віку (А. Аблітарова, Г. Корінна, О. Кудрявцева, С. Марутян, Н. Плисенко, Т. Репіна, Л. Столярчук, Л. Таранікова, С. Шаповалова та інші), у тому статевою ролі особливостей виховання самостійності у дошкільників (М. Веденькіна, Є. Субботський, І. Тельнюк та інші), можемо констатувати, що в пізнавальній, емоційно-ціннісній і діяльній сферах життєдіяльності старших дошкільників спостерігаються відмінності щодо розвитку і проявів самостійності у дітей різної статі. Це підтвердили й результати емпіричного дослідження, проведеного нами у закладах дошкільної освіти упродовж 2017–2020 рр. щодо виявлення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей різної статі віком 5–7 років.

Відповідно, педагогічний процес виховання самостійності дітей 5–7 років має будуватися з урахуванням статевих відмінностей. І однією з важливих умов його організації ми визначили створення розвивального середовища, сприятливого для становлення суб'єктної позиції дошкільників, для вияву їх ініціативності, творчості, креативності; середовища, яке б відповідало віковим потребам та індивідуальним вподобанням дитини. При цьому ми опираємось на сучасну концепцію побудови розвивального середовища дошкільного закладу (А. Асмолов, О. Кононко, Л. Кларіна, С. Новосьолова, В. Петровський, Л. Стрелкова та інші), яка передбачає реалізацію освітнього потенціалу простору групової кімнати та матеріалів, обладнання, інвентарю задля розвитку дошкільника, охорони і зміцнення його здоров'я, врахування індивідуальних особливостей, забезпечення рухової активності та спілкування, індивідуальної і спільної діяльності тощо. Важливо врахувати й основні підходи до створення розвивального середовища у закладі дошкільної освіти та принципи особистісно орієнтованого підходу, що висвітлені у Базовому компоненті дошкільної освіти та коментарі до нього, а також у програмі «Я у Світі» [4].

Принцип диференціації розвивального середовища, відповідно до статевих і вікових потреб і вподобань, опирається на концепцію статеворольового виховання Н. Татаринцевої, яка наголошувала на спеціальних педагогічних умовах статеворольового виховання старших дошкільників, вказуючи, що розвивальний простір є сукупністю статеворольових взаємовідносин дітей. У цьому плані важливим є наукове дослідження М. Веденькіної, яка вивчала проблему виховання пізнавальної самостійності у дошкільників з урахуванням статеворольових особливостей і наголошувала, що продуктивність процесу формування самостійності у дошкільників прямо залежить від індивідуальних, вікових і статеворольових особливостей [1]. У дослідженні І. Тельнюк показані розвивальні можливості матеріального розвивального середовища, що дозволяють дівчаткам і хлопчикам реалізовувати задуми в самостійній діяльності, проявляти свої інтереси. Дослідниця наголошує, що в закладі дошкільної освіти необхідно створити таке предметно-розвивальне середовище, яке відображає специфіку «жіночої» і «чоловічої» діяльності. Оформлення розвивального середовища повинно відповідати запитам дівчаток і хлопчиків, диференціації їх пізнавальних інтересів та інтересів у діяльності [3, с. 112].

Обґрунтування необхідних умов для створення розвивального середовища та подальшого розвитку його просторової структури, пов'язано із дотриманням певних принципів, серед яких назвемо (за Н. Гонтаровською):

- гетерогенності та складності просторово-предметного компоненту освітнього середовища;
- зв'язку різноманітних функціональних зон просторово-предметного компоненту освітнього середовища;
- гнучкості й керованості просторово-предметного компоненту освітнього середовища;
- організації просторово-предметного компоненту освітнього середовища як носія символічних повідомлень;
- індивідуалізації (персоналізації) просторово-предметного компоненту освітнього середовища;
- автентичності (відповідності життєвим проявам) просторово-предметного компоненту освітнього середовища [2, с. 183].

Таким чином, розвивальне середовище закладу дошкільної освіти є важливим чинником, що забезпечує виконання сучасних вимог щодо особистісного розвитку дітей і виховання у них самостійності. В експериментальній роботі ми встановили, що реалізація виховної функції розвивального середовища у контексті розвитку самостійності у старших дошкільників посилюється при диференційованому підході, що зумовлено статевими та віковими особливостями дітей. При цьому слід враховувати такі параметри предметно-розвивального середовища закладу дошкільної освіти як: трансформаційність, поліфункціональність, варіативність вибору та статево-вікова відповідність.

Література

1. Веденькина М. В. Формирование познавательной самостоятельности у младших школьников с учетом полоролевых особенностей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Астраханский государственный университет. Астрахань, 2007. 200 с.
2. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини : монографія. Київ : РВА «Дніпро–VAL», 2010. 622 с.
3. Тельнюк И. В. Индивидуально-дифференцированный подход к организации самостоятельной деятельности девочек и мальчиков 5–6 лет в условиях детского сада : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Российский государственный педагогический университет им А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 1999. 188 с.
4. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» / Аксьонова О. П. та ін. ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ГЕНДЕРНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Світлана МАТВІЄНКО

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
masvet9@gmail.com

Сучасне українське суспільство знаходиться на етапі демократичного розвитку та запровадження європейських цінностей і принципів, одним із яких є визнання рівних прав жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності та створення відповідних умов для цього. Концепція демократії виходить з того, що без досягнення гендерної рівності неможлива побудова повністю демократичного суспільства, оскільки перш за все, кожний громадянин повинен мати такі сформовані якості, як толерантність, незалежність, критичність мислення, креативність тощо.

На сьогодні процес гендерного виховання перебуває на стадії становлення. Це стосується, зокрема, й гендерного виховання дітей дошкільного віку, яке розглядається, переважно, у контексті статевого (гендерного) або статеворольового виховання дошкільників. Так, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравець характеризують *статеве (гендерне) виховання* як організований і цілеспрямований процес формування фізичних, психічних і моральних якостей особистості, установок, що визначають корисне для суспільства ставлення людини до іншої статі та високоморальні стосунки між статями [5].

Під *статеворольовим вихованням* Н. Татаринцева розуміє соціально, педагогічно і особистісно обумовлений процес оволодіння дітьми статеворольовим досвідом, цінностями, смислами і способами статевої поведінки, здійснюваний на основі співпраці з дорослими і однолітками та із врахуванням самовизначення в культурі і соціумі [7, с. 6].

Слід зазначити, що термін «гендер» трактується не лише залежно від галузі науки, проте може бути калькою від англійського слова «gender». Наприклад, Н. Абубікірова, вивчаючи категорію гендера, однією з перших надала йому